

Er worden politieke maatregelen genomen, maar dat zijn niet altijd de maatregelen die je verwacht.

Socioloog en armoede-expert Wim Van Lancker

Socioloog en armoede-expert Wim Van Lancker

‘Scholen die structureel door lokale overheden ondersteund worden, slagen er beter in armoede aan te pakken’

Het leven is een pak duurder geworden. De stijgende energiefacturen, de indexering van de huurprijzen, de inflatie in onze winkelkar. We kunnen er niet omheen. Dit zal een effect hebben op de armoedecijfers in ons land. Socioloog en armoede-expert Wim Van Lancker ziet de signalen ook in scholen steeds meer de kop opsteken.

Is het effect van de huidige crisis al te zien in de armoedecijfers?

De cijfers lopen altijd een beetje achter op de feiten, op dit moment kunnen we het dus nog niet zien. We weten natuurlijk wel waar we ons aan kunnen verwachten, gebaseerd op wat we in het verleden hebben gezien en wat we nu zien bij de OCMW's, de voedselbanken, de CAW's, schuldhulpverlening en andere instanties. We zien en horen duidelijke signalen dat er een groot probleem is. De aanvragen voor steun en

hulp, bijvoorbeeld voor de betaling van energiefacturen, stromen binnen. Dat zijn geen goede voortekens.

Terwijl we in België altijd al een relatief grote groep mensen in armoede hadden, zo'n 15% van de bevolking, is er ook een grote groep van lage middenklassers. Die leven niet in armoede, maar hebben niet genoeg overschot om de stijgende prijzen te blijven opvangen. Voor hen kan deze crisis rampzalige gevolgen hebben. >>

TEKST
Sandy Demandt

FOTO
Dieter Telemans

» Het gaat namelijk over fundamentele basisbehoeften. Er worden politieke maatregelen genomen, maar dat zijn niet altijd de maatregelen die je verwacht. Ons beleid heeft de neiging om aan iedereen iets te geven. Terwijl niet iedereen gelijk wordt getroffen door de crisis. Er is een groot verschil als je de keuze moet maken om een reis te schrappen tegenover de keuze tussen je huis verwarmen of eten kopen. Zouden de mensen zelf niet willen dat de middelen worden besteed waar het echt nodig is op dit moment?

Binnen het onderwijspersoneel zit er ook een deel van die lage middenklasse. Personeel dat niet fulltime werkt, alleenstaande ouders ... Sommigen doen een flexibel naast hun veeleisende job in het onderwijs. Hoe kunnen we deze mensen ondersteunen?

De risicoprofielen zijn inderdaad mensen die geen fulltime job hebben, de alleenstaande ouders, de eenverdieners. Veel van de uitgaven in onze sociale zekerheid zijn gericht op het ondersteunen van de middenklasse. Terwijl een heleboel mensen die levensstandaard niet meer kunnen volhouden en daardoor dreigen af te glijden.

‘Op school komen veel problemen samen. Door de juiste connecties te leggen met organisaties buiten de school help je op een structurele manier.’

Socioloog en armoede-expert Wim Van Lancker

© Haltpoint

Door de middelen doelmatiger in te zetten, help je net wel die mensen die hulp nodig hebben. Want het verschil tussen de stabiele hooggeleide tweeverdieners als grote middenklasse en de groep daaronder vormt een breuklijn. Hulp gericht aan die tweede categorie, gericht aan bepaalde mensen, types of profielen zorgt er ook voor dat deze mensen niet nog verder afglijden. Want eens ze dieper zakken is het ontzettend moeilijk om daar terug uit te kruipen. We spreken hier dan over 25% van de bevolking die geen reserve spaarpot heeft voor grote uitgaven.

Een kwart die geen grote uitgaven kan doen, dat is een groot aandeel. Spreken we hier dan over verdoken armoede? Moeten we ons meer bewust zijn van dit aantal?

Vooral dat laatste. Die 25% zijn in veel gevallen mensen die werken, maar gewoon geen of weinig spaargeld hebben. Ze kunnen misschien 1 tot 3 maanden overbruggen. Als je zo berekend moet leven op vlak van budget kan een verdubbeling of verdriedubbeling van de energierekening het verschil maken tussen boven of onder de grens. Dat balanceren op de rand zorgt voor heel wat stress en onzekerheid.

Erover praten op de werkvloer is niet evident?

Uit armoedeonderzoek weten we dat we mensen in armoede best bereiken op een manier die niet stigmatiserend is. Armoede wordt verborgen. We lopen er niet mee te koop, zeker niet op de werkvloer. Naar het OCMW gaan is voor sommige daarom al een grote drempel. Ze hebben schrik dat mensen hen met de vinger zullen wijzen. Neutrale loketten in de gemeente zouden het stigma hier weg kunnen halen. Komt iemand voor zijn rijbewijs of voor hulp rond betalingen? Je zal het niet kunnen zien. Praktisch is dit niet makkelijk te organiseren, maar het idee zou drempelverlagend kunnen zijn.

Scholen die structureel door lokale overheden ondersteund worden, slagen er beter in armoede aan te pakken. Die lokale overheden kunnen brugfiguren of vertrouwenspersonen inzetten die onafhankelijk van de school werken. Want naar school stappen met financiële problemen is niet zo vanzelfsprekend. Je weet namelijk niet hoe ze ermee omgaan. Krijg je geen gehoor, een onbeleefd antwoord of misschien zelfs een incassobureau aan je deur? Een brugfiguur zal

net handelen los van het schoolgegeven. Vanaf het moment dat een leraar signalen opvangt, kan deze het melden aan een brugfiguur die dan op huisbezoek gaat. Het detecteren en behandelen van problemen gaat op deze manier efficiënter. Een school en leraren zijn er ook niet om het armoedeprobleem op te lossen, dat is niet hun kerntaak. Op school komen veel problemen samen. Door de juiste connecties te leggen met organisaties buiten de school help je op een structurele manier.

In het basisonderwijs is er de maximumfactuur. Welke andere structurele maatregelen kunnen we nemen in het onderwijs?

Als school is het armoedebewust handelen al een eerste belangrijke stap, zonder dat ze zelf het armoedeprobleem moeten oplossen. Probeer als school rekening te houden met de materiële omstandigheden waarin kinderen moeten (over)leven en leren. Pasta meenemen naar school om mee te knutselen is een voorbeeld van hoe het niet moet. Zo'n opdrachten komen voort uit een sterk middenklasse perspectief. Denk na voordat je dingen vraagt, hoeveel dit kan kosten en welke impact het kan hebben op kind en ouder.

Het tweede is de algemene kosten van een school verminderen. Vooral schoolboeken zijn een grote kost die almaar lijkt toe te nemen. Als school, scholengemeenschap en nog meer als koepel kan je je kanten tegen die monopolies van onderwijsuitgevers. Een oplossing kan zijn om meer in te zetten op open source materiaal. Dit is gratis beschikbaar en perfect bruikbaar. In de academische wereld zien we die verschuiving al langer, zowat de helft van het materiaal is daar tegenwoordig open source.

De derde maatregel zijn de schoolmaaltijden. Daar blijft veel rond te doen. De jammerlijke trend is om juist minder warme maaltijden aan te bieden. Er is een beleid nodig dat schoolmaaltijden voor alle leerlingen toegankelijk maakt. In verschillende Europese landen is dit al het geval. Uit onderzoek is gebleken dat dit positieve effecten heeft zowel binnen als buiten de school. Sowiezo heb je het voordeel van gezond eten. Kinderen zonder honger zullen beter presteren en minder vervelend zijn in de les. Thuis creëer je meer budget om ook daar te investeren in gezonder eten van betere kwaliteit. Helaas zit dit

beleidsmatig muurvast en hangt het momenteel sterk af van de scholengemeenschappen zelf.

Zit armoede niet dieper?

Klopt, maar we mogen niet de fout maken om helemaal niets te doen omdat het probleem te groot is om in een keer aan te pakken. Armoede is een complex probleem. Als je begint met de schoolmaaltijden heb je daar al positieve vooruitgang. Maak daarnaast de klik voor de schoolfacturen en je zit weer een stap verder. Structureel samenwerken met lokale overheden? Weer een stukje gewonnen. Je kan heel veel verschillende dingen in beweging zetten die uiteindelijk wel het verschil maken voor die leerlingen en hun ouders. Een maaltijd lost het onderliggende probleem niet op, maar armoede de wereld uithelpen is niet de kerntaak van de school. Het armoedebewust handelen om dingen niet erger te maken is wel een verantwoordelijkheid die de school kan opnemen.

Kan één leraar het verschil maken?

Het is heel moeilijk om dit op individueel vlak op te lossen. De houding van het armoedebewust handelen kan daar wel al een verschil maken. Maar de steun van de school hebben is heel belangrijk. Hoe je hen best meekrijgt? De ambtanterik uithangen, noem ik het zelf. Je moet de ambtanterik blijven uithangen totdat er iets verandert binnen de school. Blijf op die nagel kloppen. Want als school kan je nog beter armoedebewust handelen en de mechanismen achter armoede gaan ontrafelen. Armoede heeft veel gevolgen. Kinderen komen te laat omdat ze te voet naar school moeten of eerst broertjes en zusjes moeten afzetten. Kinderen gedragen zich slecht omdat ze honger hebben of last hebben van gedragsproblemen. Kinderen maken hun huiswerk niet omdat ze thuis zich niet kunnen concentreren of moeten helpen in het huishouden. En veel meer. Proberen te beseffen wat armoede betekent, dat is armoedebewust handelen. Wat betekent het op vlak van huisvesting, van voedsel, van inkomen. Stellen we haalbare verwachtingen op gebied van online capaciteiten, van digitale kennis, van tijd en middelen? Dan kan je beginnen nadenken hoe we hen kunnen ondersteunen.

De rol van de vakbond

Kinderen die leven in armoede, brengen hun problemen onvermijdelijk mee tot in de klas. Dat heeft een impact op jouw job en op het leren van alle kinderen. Daarom nemen al heel wat scholen prachtige initiatieven om armoedebewust te handelen. Toch is (kans)armoede de wereld uithelpen niet de opdracht van jouw school. Dit vraagt een bredere aanpak. Ook het voorzien van gezonde warme maaltijden hoort niet tot de taak van onderwijs. De beleidsdomeinen Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Armoedebelief zijn mee aan zet!

Wanneer de kwaliteit van het onderwijs in gevaar komt omwille van een breed maatschappelijk probleem zoals armoede, is de hele samenleving verantwoordelijk. Marianne Coopman schreef het al eerder: "De school mag verwachten dat de samenleving haar ondersteunt. Die steun moet niet alleen van het beleidsdomein onderwijs komen. Ons onderwijs moet een gezamenlijk maatschappelijk project zijn, ondersteund door beleidsdomeinen zoals volksgezondheid, integratie, welzijn. En vooral: ons onderwijs moet een project zijn waarin alle ministers samen moeten durven investeren." Ook wij zullen "de ambtanterik blijven uithangen" en telkens opnieuw deze grote zorg op de onderhandelingstafel blijven leggen.